

[0374]

BRIKE FORLIKINGEN

As wy *Waatze Gribberts Bruyloft* lêze, falt ús op, dat de skriuwer hjir en dêr, sûnder mis om in komysk effekt to birikken, brûkme makket fan hwat wy mei rjocht en reden brike forlikingen neame kinne. As Waatze' mem Sibbel it hat oer it lok fan Tjalcke Schuytefarjer zijn ny Wijff (Estrik VII, s. 6) dan seit se: "in asse eltjoor sommis mey socke ljæflijk Ægen oon sjen/ se glinsterje her ynne Holle as jen pær Tinnen Schotels" en dat is it iennichste foarbyld net. Op side 10 is it Waatze syn bar: yn syn opteinens oer syn breid, "uws Buwrmans Gaatze Binnes Dochter Wobbel", seit er, nei't er har lykwols mei in interfôlle forlike hat, dat ús fan in jongfaem hiel wol oan wol, it folgjende: "her hier glinstert fen fieren as ien term ouwr ien Maarge/ her Hannen in het Aensigt is so gled as ien Laams-fel/ her noos is so sljucht as ien Goese Neb/ ommit Lijf isse soo wæck as ien fette Hin dy me haest deye zil/ her ægen glinsterje her ynne holle as twaa kerssen/ it stuck fen twaa stoeren/ her lippen binnen so read as een reade estrick", ensfh. Op side 12 lêze wy: „Nu glinsterste as ien turffet by nacht" - Sibbel seit it tsjin Waatze, as se him om 'e holle fage hat - en op side 28, yn Waatze' lofrede op syn hoanne: „zijn Noos is him soo gled dat mennigh Minsche de Noos soo gled neat is: zijn Feeren binne him soo gled as ien Stedman/ dy alle Dagen yn zijn Zijde klaeyd giet" . . . Ofsjoen miskien fan inkelde foarbylden, dy't der noch op troch kinne, binne it ornaris forlikingen, dy't ús, frjemd, prozaysk, bot as hja binne, forrasse en, wolle of net wolle, laitsje litte. De frage is: hwer hat de auteur se wei?

Yn 'e earste opslach is it antwurd op dy frage tige ienfâldich: de skriuwer fan *Waatze Gribberts* hat se út syn foarbyld helle, dat wy sûnt 1955 yn in lêzing, dy't der alteast tichte by stiet, yn Estrik VII, troch tadwaen fan Juffer A. Feitsma ta ús foldwaen hawwe. As wy dy dêrnjonken hâlde, fornimme wy fuort wer, dat de Waatze Gribberts-skriuwer gjin slaefsk oersetter west hat, hwant Helmke Garenklopper syn nij wiif Rubbeken blinke de eagen net as tinnen skûtels yn 'e holle, mar „asse Hoffyern", dat hiel hwat oars is. It folgjende foarbyld, dat wy boppe neamden, waard oerset neffens de tekst: "eer Haer blencken van veren asz Huet upr Grütte, er Hanne un Angesicht ys so glatt assen Lemmervell, de Nâse ys so schlicht asse Goeseschnabbe, ummet Lyff ys so weeck assen vett Hoen, datm balle affstecken will, de Ogen lichten er asse twe Licht in

user Kohlüchten, de Mund isser roet assen tayel Steen" en hjir, sa sjogge wy, is "Huet upr Grütte" forfongen troch in „term ouwr ien Maarge", en „de twe Licht in user Kohlüchten" troch „twaa kerssen it stuck fen twaa stoeren“, wylst Sibbels „turffet by nacht" likemin itselde is as it "Tennenfatt", dêr't Hilcke yn it leechdútske origineel Tewes' wangen mei forliket. Ek de hoanne wurdt dêr mei hwat oare wurden priizge: „de Schnauel", lêze wy dêr, „issem so lieck asz mengen Minschen de Neese nich ys, syne Feeren süntm so glatt, asz im lesen en steesch man"; dat lêste wykt de Fryske tekst frijhwat fan ôf.

Wy krije nou fansels de frage to bianderjen: hwer hat de anonyme skriuwer fan *Teweschen Hochtydt* dat komyske stylmiddel wei? Of hat er it miskien sels útfoun? Dy lêste frage kinne wy planút mei né bianderje. Yn mear as ien stik út dy tiid kinne wy nammentlik oerienkomsten fine, dy't biwize, dat wy hjir mei in algemien forskynsel to meitsjen hawwe. Yn it bikende stik fan G. Rollenhagen: *Amantes Amentes*, dat platdútske yntermezzo's hat, seit Hâns tsjin Lucretia, de feint tsjin de troch him "bilegere" frelle: „Eck wolde deck so soite wort geven/ Alse fett hamelflesck met Röven", mar letter smakket Aleke' pea him likegoed „Alse klümpe und schwinsvöte". Rollenhagen syn stik is fan 1609. En yn Rist syn stik *Perseus* (1634) wurdt praet fan . . . „fliessende Auglein so da leuchten wie die glentzende Schleiffstein", wurden dy't de swetser Hans Knapkäse brûkt om de glânzgjende eagen fan de finale Telsche to romjen en dy't jin Tewes sines, dy't Wummel har mûle mei in reade estrik forlykje, fuort yn 't sin bringe.

Nei alle gedachten soe dit pear foarbylden by hwat sykjen wol oanfolle wurde kinne. De lju sokke wurden yn 'e mûle to lizzen wie foar de skriuwers in to maklik middel om har as lompene boerepringels to karakterisearjen en sokke komyske effekten to birikken, dat se dit gau farre litte soenen. En dat it al folle earder literair brûkt is as yn it 17de-ieuske Dútsklân docht wol bliken út it foarbyld, dat wy nou oanhelje sille en dat ús mei ien sprong hûndert jier tobek en yn in hiel oare kontrei bringt, to witten yn Itaelje, dêr't yn 'e (toaniel)skriuwerij al ier lju nei foaren komme, dy't der likefolle nocht oan hawwe om it bûtenfolk yn har stikken bispotlik to meitsjen as de auteurs fan *Teweschen Hochtydt* en de oare stikken fan de *Westfaelsche Speelthuyn*, de skriuwers fan Dútske drama's mei leechdútske Interszenen, mannen as Lauremberg en Rist en mear oaren. De bikendste en knapste fan dy iere Italjaenske skriuwers is sûnder mis Angelo Beolco, dy't fan 1502 (?) oant 1542 libbe hat en better bikend is as Ruzzante of de Grapmakker. Hy kaem út Padua, skreau hast al syn wurk yn it Paduaenske dialekt, hwat it fansels slim tagonklik makket en wie bihalven skriuwer fan in tal knappe komeedzjes ek in great toanielspiler. Hwat dat lêste oanbilanget, wurdt fan him sein (sj. Alfred Mortier: *Ruzzante 1502-1542*. Paris, 1925, s. 53), dat er tige knap boererollen spylje koe: „vivant souvent à la campagne et s'occupant assidûment d'agriculture, il était parvenu à imiter le ton, l'accent, le parler, l'allure des paysans avec tant de perfection qu'on l'eût pris pour l'un des leurs, et qu'eux-mêmes s'y trompaient lorsqu'il lui prenait la fantaisie de s'habiller en paysan et de se mêler à eux, ce qu'il faisait peut-être autant pour les étudier de plus près que pour se divertir". Ruzzante, mei oare wurden, moat kind hawwe hwat gjinien modern Neder-

lânsk akteur klearspilet. Foar dyen is, sa't it liket, in skerp waernimmen fan bûtenlju net nedich, as hja boererollen spylje moatte.

Yn syn knappe stúdzje bringt Mortier de satiryske bihanneling fan de boer yn Ruzzante en oarmans wurk to praet. Lyk as yn Dútsklân en oare lannen hat ek yn Itaelje in satiryske poëzije bistien, dêr't de boer, de plattelanner, yn hikkele waerd en dêr't er as sprekend foarbyld fan oanhellet it gedicht *La Sferzo dei Villani*, dat taskreaun wurdt oan Bernardo Giambullari, in learling fan Lorenzo il Magnifico (1448-1492) fan Florence. Dêrnjonken ûnderskiedt Mortier lykwols in oar genre, in "poésie rustique", dy't "quoique ironisante, dépeint plutôt que raille". As foarbyld dêrfan wurdt Lorenzo syn *Nencia da Barbarino* neamd en, bihalven op niisneamde Giambullari, ek wiisd op dichters as Luigi Pulci (1432-1484), Francesco Berni (1498-1535) en A.F. Doni (1513-1574). As ien fan de komyske stylmiddels yn dy soarte fan dichtwurk neamt Mortier de "comparaisons grossières dont se servent les paysans pour exprimer leur amour à la belle de leur choix". Hy jowt foarbylden: yn de *Nencia da Barbarino* forklearret de doarpsman Vallena de faem Nencia, dat hja blanker is as in breaatrôch en moaijer as de raepblom, dat hja - en dit is yn ús eagen net triviael - swieter is as hunich, mar fierder ek: smæksumer as tsiis en dat hja him mear oanstiet as figeblossoms in earkrûper. Yn de *Beca* fan Pulci seit in foreale feint, dat syn faem sêfter is as it efterstik fan in bij (*dolce più ch'un cul di pecchia*). By Beolco fine wy sokke forlikingen forskate kearen wer. Yn ien fan syn stikken (*Anconitana* II, 2) wurdt tsjin de tsjinstfaem sein: „Ik bin slimmer foreale op dy as ea in rikel op in teef wie" en yn syn *Fiorina* wurdt útroppen: „O, bloeiende Floar, dû rûkste swieter as Spaenske piper". Yn syn *Komeedzje sûnder namme* binne de aksinten sels sterker. Dêr hat Zilio it oer „wangen dy't plakziger (?) binne as sâlte skinke, oer greate rapetosken, en fuotten as in wyngertplant". As lêste foarbyld bringt Mortier Ruzzante syn „Earste Taspraek oan kardinael Morco Cornaro" by, dêr't in boer in detailbiskriuwing yn jowt fan de froulju fan syn gea: "Hat Jins Reverinsje wol ris fan dy moaije stammen en swiere tûken sjoen, sokke stammen en tûken fan nutebeammen, mei fan dy glêdde, libbene, frisse en sêfte bast, grou as balken en skinend út 'en witens, sjoch sa binne har tsjea en like hurd as Jo dêryn knipe". En sa giet er troch . . .

Wy sjogge it, wy hawwe hjir mei itselde forskynsel to dwaen as wy yn *Waatze Gribberts* syn foarbyld tsjinkamen. Soene wy net oannimme meije, dat yn Itaelje de oarsprong leit fan it komysk tapassen fan de forliking, faeks earst allinne yn oerdwealske útroppen oer de biwûndere en bigearde faem, letter ek yn oar forbân? ¹. Dat de Italjanen it op har bar, lyk as safolle dingen, fan de klassiken hawwe soenen, hat net folle eigenskip, tinkt my, om't dy wol in bukolyske poëzij koenen, mar sa goed ik wit gjin poëzij, dy't der op út wie om de boeren

1 Nijsgjirrich is yn alle gefallen, dat wy de forliking, dy't wy yn Estrik VII, side 6, foun hawwe: eagen, dy't yn 'e holle glinsterje as „jen pær Tinnen Schotels", suver krekt gelyk oantrefte yn in anonym fragmint, ien fan de twa âldste foarbylden fan "rustike poëzije yn burleske trant", dy't yn Itaelje bikend binne en dy't troch Giosuè Carducci publisearre waerden yn syn *Cantilene e ballate, Strambotti e madrigali nei secoli XIII e XIV*, Pisa 1871, s. 74 en 75. Dat brokstik bigjint mei de rigels: "Siete più netta che non è il pattume E rilucete più che una stagnata", "dû bist skjinner as dong en glânzgest moaijer as in tinnen skûtel" (Mortier 1, 62).

to forhúnjen en to bispotten. In oar ding soe wêze om ris nei to gean, hoe't dat forskynsel, mocht ús ûnderstelling krekt wêze, nei it Noarden rekke is, oer Súd-Dútsklân of oer Frankryk en de Lege Lannen.

G.N. Visser.